

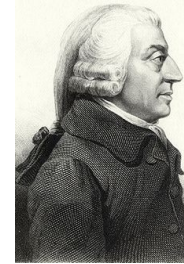
Nezaměstnanost

- teoretický pohled
- praktické důsledky
- vývoj v ČR v 90. letech 20. století

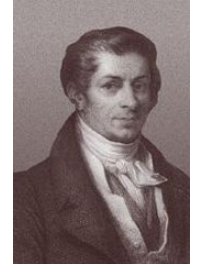
1. října 2015

Ekonomické myšlení

- (neo)klasické paradigma
  - období politické ekonomie
  - Adam Smith (1723-1790) a neviditelná ruka trhu
  - minimum zásahů ze strany státu
- Jean B. Say (1767-1832)
  - Sayův zákon trhů: „nabídka tvoří poptávku“
  - samoregulační působení tržních sil, k nerovnováze nedochází
- Thomas R. Malthus (1766-1834) a Jean Ch. Sismondi (1773-1842)
  - teorie podspotřeby (nadvýroby); vlastníci pozemků, kapitalisté a dělníci
  - vlastníci pozemků a dělníci spotřebovávají, kapitalisté spoří a později investují
  - investice zvýší produkt příštího období, k nákupu ale budou jen „dnešní“ důchody
  - nabídka bude nadměrná, poptávka nedostatečná -> omezí se výroba, vznikne nezaměstnanost
  - oddělení vlastnictví a práce (jedinec ví, jaké má potřeby, ale nezná potřeby jiných)
  - kritika: investice zvyšují časem i důchody

Smith

Say

Malthus

Sismondi

Ekonomické myšlení

- David Ricardo (1772-1823)
  - fixní kapitál (budovy, stroje a zařízení) a oběžný kapitál (mzdy)
  - nezaměstnanost v důsledku změny skladby kapitálu
  - zavádění strojů do výroby (koupě ze zisku či mezd)
  - po dočasném zvýšení nezaměstnanosti ale další rozvoj

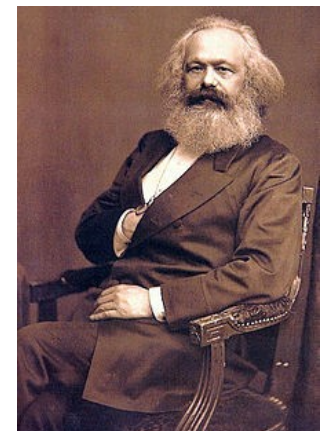
Ricardo

Ekonomické myšlení

- Strukturalismus, (neo)marxismus
- Karl Marx (1818-1883)
  - kapitalismus = vnitřně nestabilní systém, náchylný k výkyvům
  - společenský charakter výroby vs. soukromé vlastnictví výrobních prostředků
  - krize z nadvýroby, o nadhodnotě rozhodují kapitalisté
  - vykořisťování dělníků, maximalizace zisku, minimalizace nákladů
  - kapitál nedá práci všem dělníkům
  - změna formou revoluce
- David Harvey (* 1935)
  - nadměrná akumulace kapitálu, musí být znehodnocen, export
- teorie cyklického vývoje
  - Kondratěvovy vlny, role progresivních odvětví

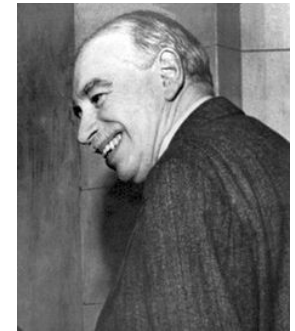
Harvey

Marx

Ekonomické myšlení

- Keynesiánství
  - vlivné zejména po druhé světové válce, reakce na světovou hospodářskou krizi
  - příčinou krize je nedostatečná poptávka, proto ji státy mohou „doplnit“
- John M. Keynes (1883-1946)
  - investice se musí rovnat úsporám
  - s růstem produktu (investic) roste i spotřeba, ale také úspory
  - pokud se úspory nepřemění v investice, nastane krize
  - „viditelná ruka státu“, vyplnění chybějících soukromých investic
- Paul A. Samuelson (1915-2009)
  - když roste poptávka po pracovní síle, tak klesá nezaměstnanost a zhoršují se podmínky pro nalezení vhodné pracovní síly
  - nutnost zvýšit nominální mzdy, riziko inflace
- Hyman Minsky (1919-1996)
  - část poptávky je financována dluhově, skrze úvěry
  - příjmy musí být aspoň v takové úrovni, aby umožnily splácení závazků

Keynes

Samuelson

Minsky

Ekonomické myšlení

- **Monetarismus, Neoliberalismus**
  - 70. léta 20. století, návaznost na neoklasické paradigma a neviditelnou ruku trhu
  - NE státním zásahům a vlivu odborů
  - nepřipouští nedobrovolnou nezaměstnanost
  - důležitá je informovanost
- **Milton Friedman (1912-2006)**
  - výrazné změny v nabídce peněz vyvolávají krizi
  - peněžní iluze = pracovníci růst nominálních mezd považují za reálný růst, firmy inflaci považují za růst relativní ceny výrobků, zvýší se nabídka práce i produkce (klesá nezaměstnanost), pak si pracovníci i firmy uvědomí omyl, sníží nabídku práce i produkce (roste nezaměstnanost)
- **John Muth (1930-2005) a Robert Lucas (*1937)**
  - hypotéza racionálních očekávání = firmy i lidé berou v úvahu všechny informace o současnosti a budoucnosti (odhady a prognózy, výroky politiků, mediální zprávy atd.)
  - firmy znají cenu své produkce, ale nemají informace o trzích ostatního zboží (růst cen obecně nebo jen v daném odvětví)
  - lidé mohou dělat chyby, ale poučí se a neopakují je; „neoklasický racionální ekonomický člověk“

Friedman

Lucas

Společenské dopady nezaměstnanosti

- dopady individuální (pro jedince) a společenské (pro společnost)
- ztráta makroekonomického produktu
  - mezera mezi skutečným a potenciálním produktem
  - nezaměstnaní nepřispívají k výrobě statků a služeb
- nevyužité ekonomické zdroje
  - výrobní faktor práce není plně využíván
  - ze sociálních dávek je nižší spotřeba a nižší úspory
- ztráty na daních
  - ztráty pro firmy, lidi i stát
  - stát vybírá méně od lidí i firem, naopak vyplácí vyšší dávky
- ztráty lidského kapitálu
  - dequalifikace = člověk nezískává znalosti a zkušenosti
  - ztráta pracovních a dalších návyků

Společenské dopady nezaměstnanosti

- ztráty lidského kapitálu
  - akceptace života ze sociálních dávek (sociální past)
  - ztráta společenských kontaktů a vztahů
  - ztráta společenského zařazení (člověk nepracuje)
- možné výhody?
  - hodnota volného času, ALE smysluplné a kvalitní využití
- společenská morálka je založena na etice práce
  - práce je naplněním motivace, ambicí, ctížádosti, spokojenosti a radosti
  - nezaměstnanost jako negativní zážitek
- charakteristiky práce podle Giddense
  - peníze
  - úroveň činností, resp. rozvoj schopností a zisk dovedností
  - rozmanitost života, resp. kontext společenských vztahů
  - struktura času
  - sociální kontakt
  - osobní identita (sebeúcta)

Společenské dopady nezaměstnanosti

- snížení životní úrovně
  - snaha skrývat to, že je člověk nezaměstnaný
- dlouhodobá nezaměstnanost
  - míra dlouhodobé nezaměstnanosti
  - celé regiony s vysokou mírou dlouhodobé nezaměstnanosti

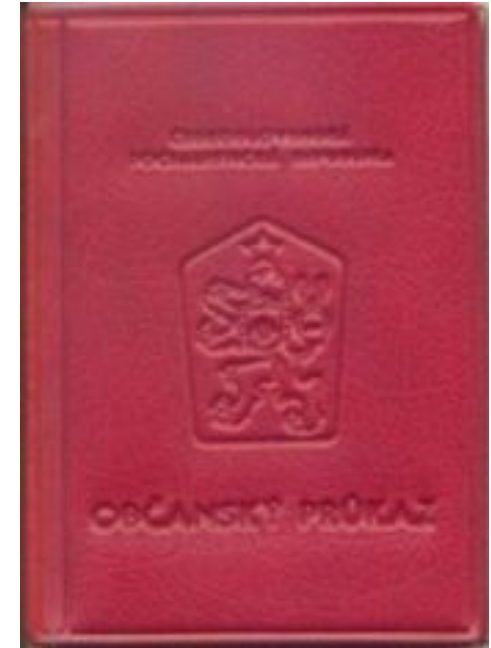
Míra nezaměstnanosti

- **výpočet míry registrované nezaměstnanosti (MN)**

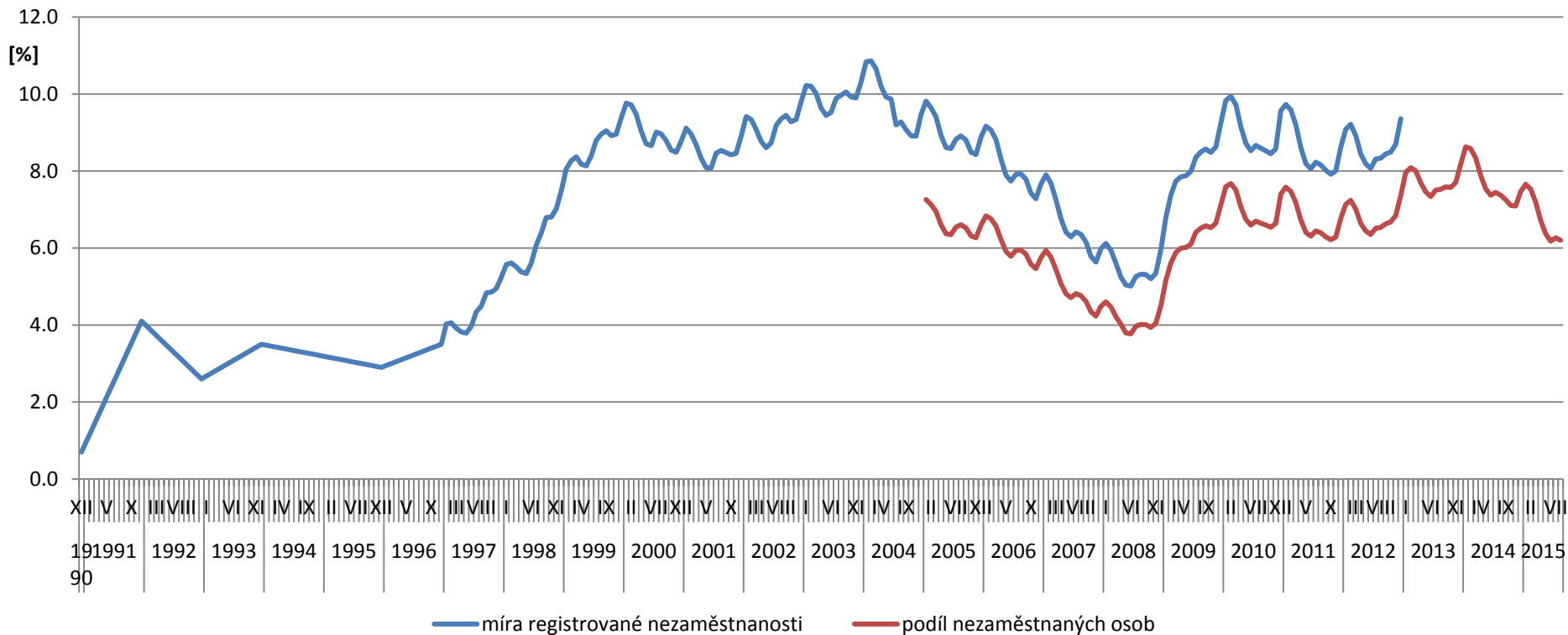
- $$MN = \frac{\text{počet uchazečů}}{\text{pracovní síla}} * 100$$
- jednotka [%], vhodné zaokrouhlovat na jedno desetinné místo
- pracovní síla = zaměstnaní + nezaměstnaní
- od roku 1989 se několikrát změnila metodiky -> vliv na výši MN

MN před rokem 1989

- **nezaměstnanost v podstatě neexistovala**
  - zákon o příživnictví pro osoby vyhýbající se práci
  - nutnost mít od zaměstnavatele potvrzení v občanském průkazu
  - po roce 1989 zcela nový fenomén, neexistovaly ani úřady práce
  - 1990-91 vznik úřadů práce
  - první úřad práce k 10. 8. 1990 v Kladně
  - do konce listopadu 1990 v ostatních okresních městech ČR a v hlavním městě Praze

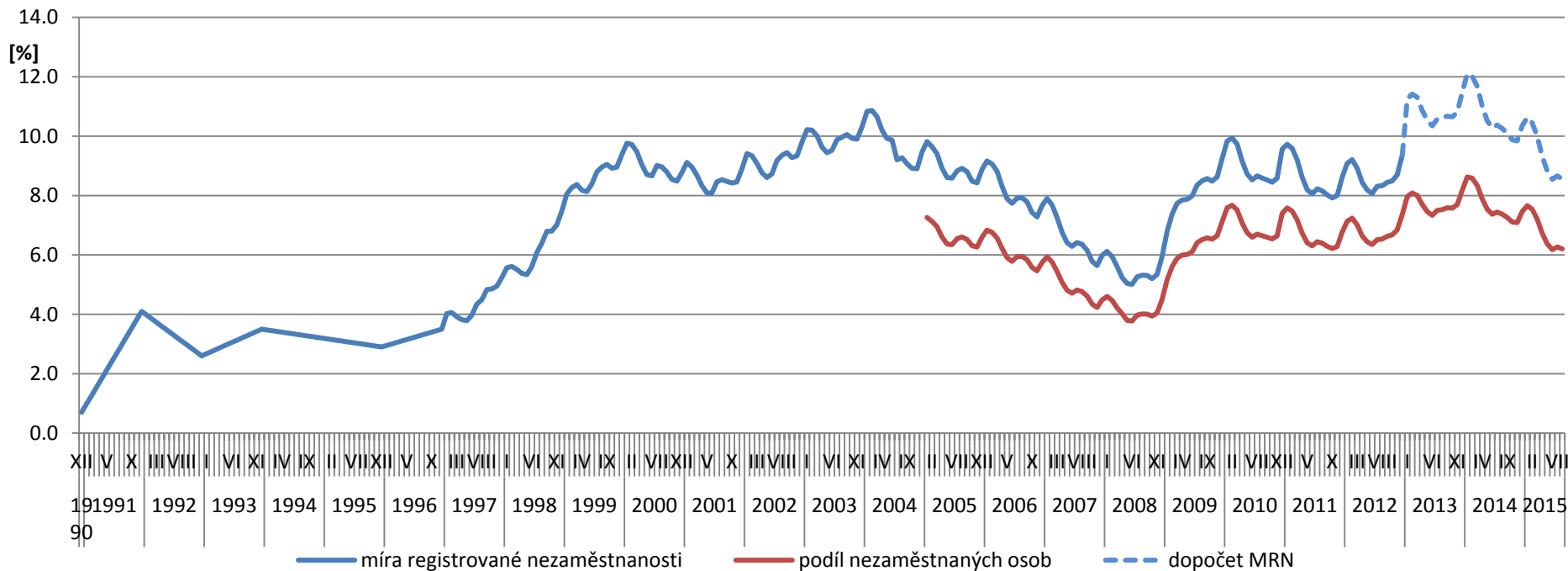

Vývoj nezaměstnanosti v ČR od prosince 1990 do srpna 2015

POZOR: červenec 2004 – změna metodiky !!!

Vývoj nezaměstnanosti v ČR od prosince 1990 do srpna 2015

Situace po dopočtu míry registrované nezaměstnanosti pro období 01/2013 až 08/2015 (využity výsledky SLDB 2011)

MN v první polovině 90. let

- **změny ve výpočtu**

- **1. změna**

ve jmenovateli místo pracovní síly počítáno s produktivním obyvatelstvem (muži 15-59 let, ženy 15-54 let)

důsledek ?

produktivní obyvatelstvo – 6 mil., pracovní síla – 5,4 mil.

- **2. změna**

uchazeči o zaměstnání se hlásili na ÚP podle místa bydliště

X

pracovní síla se brala podle místa pracoviště

důsledek ?

velká města x zázemí -> vliv na regionální rozvoj

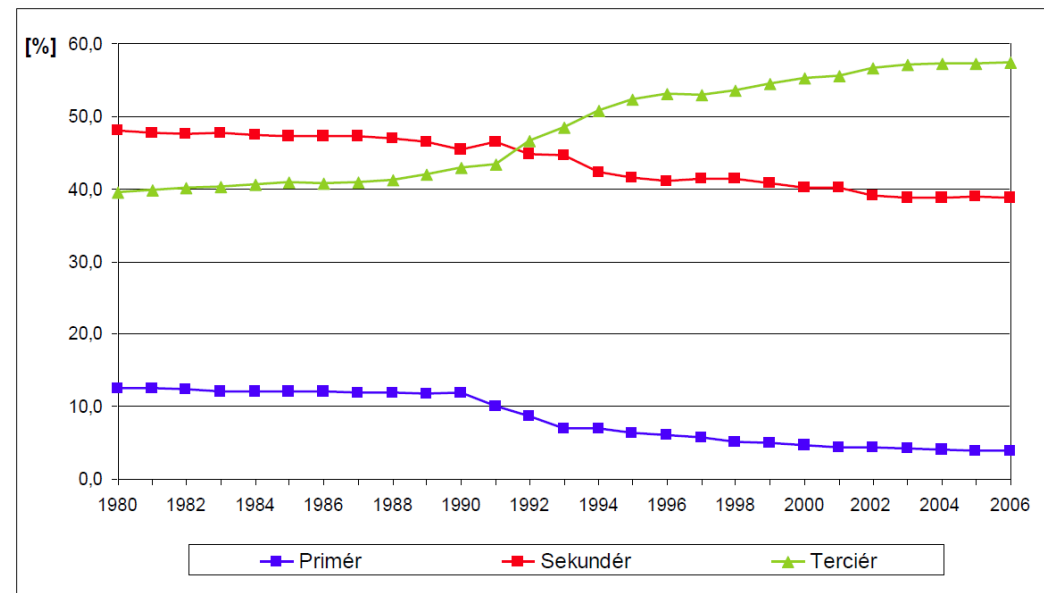
MN v první polovině 90. let

▪ **konec roku 1990**

- počet uchazečů: 39,4 tis., míra nezaměstnanosti: 0,7 %
- poddimenzované služby nabírají pracovníky z výrobní sféry

▪ **konec roku 1991**

- počet uchazečů: 221,7 tis., míra nezaměstnanosti: 4,1 %
- rozjezd reform
- poddimenzovanost služeb se snižuje
- hodnocení: „čím více ve službách, tím větší vospělost“
- rok 1990 = řada služeb zajiřtována interně
- rok 1988: sekundér 48 %, ALE 6 p. b. ve skutečnosti služby

Obr. 2: Struktura v sektorech národního hospodářství Česká republiky v letech 1980 - 2006

MN v první polovině 90. let

- **problémové regiony**

- s upadajícím průmyslem:

  - Kladno - Poldi

  - Příbram – Československý uranový průmysl

  - Vsetín – Tesla (Rožnov pod Radhoštěm, Valašské Meziříčí, Vsetín)

  - Třebíč – Závody Gustava Klimenta, později Bopo

- zemědělské regiony:

  - Bruntál

  - Znojmo

  - Louny

MN v první polovině 90. let

	1990 MN [%]		1991 MN [%]		1992 MN [%]		1993 MN [%]
Opava	1,9	Příbram	9,1	Bruntál	6,0	Bruntál	8,7
Bruntál	1,7	Třebíč	8,8	Vsetín	5,8	Znojmo	8,5
Tachov	1,4	Jeseník	8,4	Třebíč	5,7	Louny	7,9
Příbram	1,4	Šumperk	8,4	Jeseník	5,6	Nový Jičín	7,8
Břeclav	1,4	Bruntál	8,1	Šumperk	5,6	Karviná	7,4
Louny	1,3	Vsetín	7,8	Znojmo	5,5	Vsetín	7,1
Ostrava-město	1,3	Znojmo	7,7	Louny	5,3	Jeseník	7,0
Vyškov	1,2	Opava	7,4	Svitavy	5,1	Šumperk	7,0
Třebíč	1,2	Břeclav	7,4	Příbram	4,9	Břeclav	6,5
Karviná	1,2	Jihlava	7,3	Nový Jičín	4,9	Třebíč	6,5
Jindřichův Hradec	0,4	Semily	2,6	České Budějovice	1,3	Domažlice	1,7
Mladá Boleslav	0,3	Domažlice	2,4	Semily	1,2	Semily	1,6
Domažlice	0,3	Brno-město	2,4	Zlín	1,1	Plzeň-jih	1,5
Blansko	0,3	Cheb	2,2	Jablonec nad Nisou	1,1	Brno-město	1,5
Děčín	0,3	Mladá Boleslav	2,2	Plzeň-jih	1,0	Jablonec nad Nisou	1,3
Uherské Hradiště	0,3	Zlín	2,0	Mladá Boleslav	0,9	Praha-západ	1,3
Zlín	0,3	Plzeň-jih	2,0	Praha-východ	0,8	Karlovy Vary	1,1
Svitavy	0,2	Praha-východ	1,6	Karlovy Vary	0,6	Praha-východ	1,0
Semily	0,2	Praha	1,2	Cheb	0,4	Cheb	0,7
Karlovy Vary	0,1	Karlovy Vary	0,8	Praha	0,3	Praha	0,3

MN v první polovině 90. let

	1994 MN [%]		1995 MN [%]		1996 MN [%]
Nový Jičín	7,5	Most	7,3	Most	9,4
Louny	6,9	Louny	7,1	Louny	8,2
Bruntál	6,9	Karviná	6,6	Chomutov	7,7
Karviná	6,7	Teplice	6,5	Karviná	7,7
Znojmo	6,3	Chomutov	6,4	Děčín	7,6
Chomutov	6,1	Nový Jičín	5,9	Teplice	7,1
Teplice	6,1	Bruntál	5,8	Jeseník	7,0
Přerov	6,1	Děčín	5,7	Bruntál	6,5
Ostrava-město	5,6	Znojmo	5,7	Šumperk	5,9
Děčín	5,5	Přerov	5,4	Třebíč	5,7
Uherské Hradiště	1,6	Karlovy Vary	1,4	Pardubice	1,8
České Budějovice	1,5	Mladá Boleslav	1,3	České Budějovice	1,7
Domažlice	1,3	Uherské Hradiště	1,3	Jindřichův Hradec	1,5
Cheb	1,1	Jindřichův Hradec	1,1	Mladá Boleslav	1,4
Plzeň-jih	1,0	Domažlice	1,1	Plzeň-jih	1,3
Karlovy Vary	0,9	Jablonec nad Nisou	1,0	Domažlice	1,2
Jablonec nad Nisou	0,9	Plzeň-jih	0,7	Jablonec nad Nisou	1,2
Praha-východ	0,7	Praha-východ	0,6	Praha-západ	0,6
Praha-západ	0,6	Praha-západ	0,4	Praha-východ	0,5
Praha	0,3	Praha	0,3	Praha	0,4

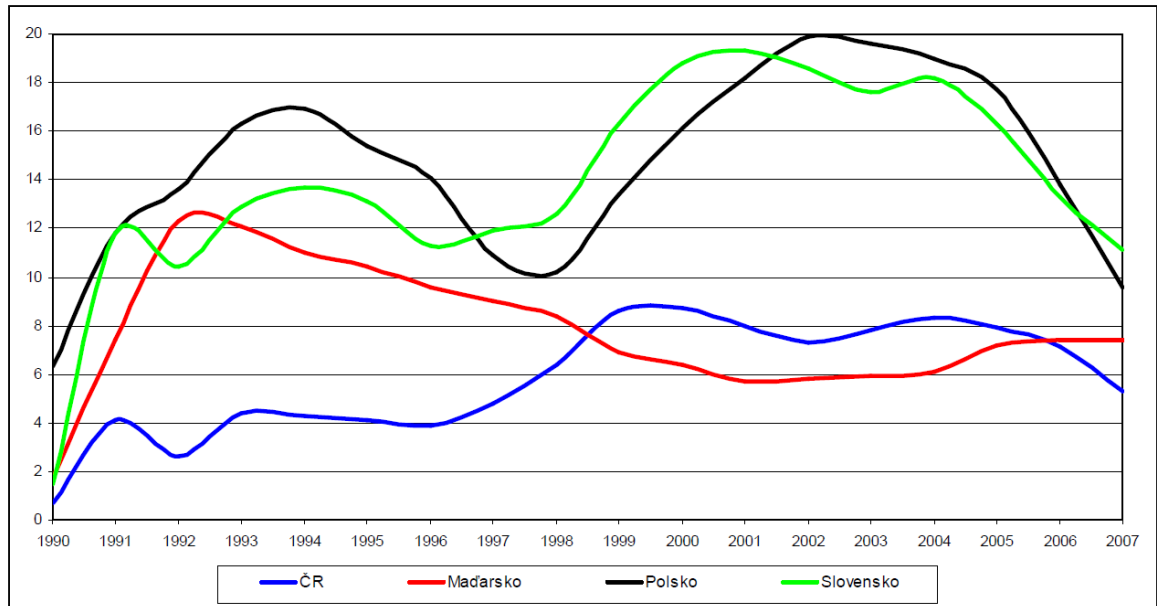
MN v první polovině 90. let

▪ České republika x Slovensko

- Slovensko:
uzavření zbrojního průmyslu (vliv V. Havla ???)
romské obyvatelstvo (především na východě a JV)

▪ „český zázrak“

- 1990-1996 nízká MN
v postsocialistickém
prostoru
- důvody: privatizace,
resp. oddálená
restrukturalizace
+
role investičních
fondů

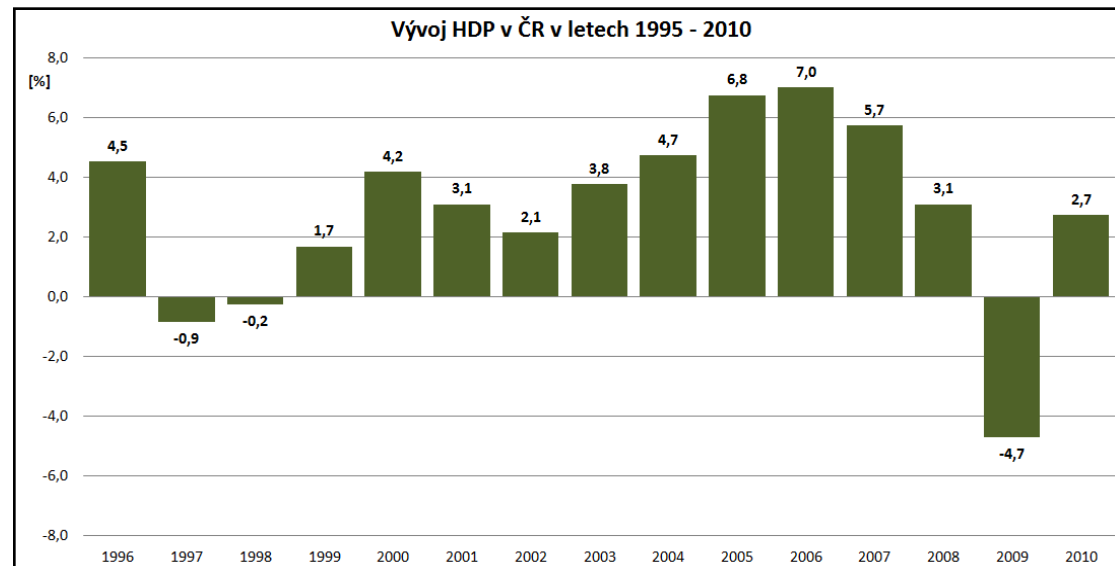

Obr. 4: Průměrná roční míra nezaměstnanosti [%] v zemích Visegrádské čtyřky v období 1990 - 2007 ⁵

MN ve druhé polovině 90. let

- **hospodářská recese (měnová krize) 1997-1998**

- počátek schodkových rozpočtů
- pokles HDP
- bankovní socialismus -> privatizace bank
- vyprofilování severních Čech a severní Moravy jako problémových regionů
- restrukturalizace podniků

Tab. Vývoj na trhu práce v ČR (vždy k 31. 12.)

	1996	1997	1998	1999
počet uchazečů (v tis. osob)	186,3	268,9	386,9	487,6
míra nezaměstnanosti (v %)	3,5	5,2	7,5	9,4